

5. Végezetül, és az új Alaptörvény méltatásának kiegészítéseként, elengedhetetlennek tartom annak kiemelését, hogy jogtechnikai szempontból, csakúgy mint stilisztikai és nyelvi szempontból, a törvény szövegezése egységes, szabatos, magyaros és közérthető. Ezek a tulajdonságai méltán tehetik vonzóvá a közérdeklődés számára is.

FEKETE JÁNOS

A LELKÉSZ ÉS AZ ISKOLA EGYÜTTMŰKÖDÉSÉNEK JELENTŐSÉGE A VALLÁSOKTATÁSBAN (Mit vár az iskola a lelkésztől és a lelkész az iskolától?)

Egyházunk előtt álló számtalan, megoldásra, tökéletesítésre váró feladat közül - fontosságát, jövőnk alakulását tekintve - a vallásoktatás hatékony megszervezése, tartalmának, formatív jellegének biztosítása a legsürgősebb s talán legalapvetőbb. Véleményem szerint ezzel a kérdéssel érdemlegesen foglalkozni már évekkel ezelőtt szükséges lett volna, mert az új körülmények közt beinduló vallásoktatás minden szempontból felkészületlenül találta mind az egyházat, mind az iskolát, s nem utolsósorban a gyermekeket, fiatalokat, ugyanakkor a körütekintőbb, jó elképzelésekkel létjogosultságát gyorsan bizonyítani tudó vallásoktatás beindulása, vagy ennek ellentéte, évekre meghatározza ennek a munkának a sikerét vagy sikertelenségét.

I. A vallásoktatás szerepe

Nem szorul részletes bizonyításra a vallásoktatás szükségessége napjainkban, csupán a két alapvető feladatot emelem ki:

1. Az élet minden területén nap mint nap tapasztalható, hogy társadalmunk vallási ismeretei, vallási műveltsége alacsony. Ha az ismeret oldaláról tekintjük a jelenséget, azt látjuk, hogy még a hívő emberek saját vallásuk dolgaiban való tájékozottsága is felszínes, a mások hitéről való tudásuk meg nem létezik. Szekuralizált, vallásvesztett korban élünk, de amikor értetlenül állunk egy vallási vonatkozású esemény, egy istenes vers, egy történelmi vonatkozás, napihír, festmény, szobor előtt, megbizonyosodhatunk arról, hogy a vallási tájékozottság ma is eleven része az emberi tudásnak, a vallási és az emberi kultúra legősibb és legalapvetőbb kincseinek egyike, a mindenkori műveltségesezmény egyik alapelve, kulturális örökségünk megértését és a világban való eligazodásunkat is kedvezően befolyásolhatja. Ezek a tények igazolják, hogy a vallásoktatás egyik feladata a *vallásismeret* oktatása. Ha akad aggályoskodó, aki ebben a lelkiismereti szabadság megértését sérelmezi, megnyugtatható, hiszen ha valaki németül tanul, nem kell azért németté válnia.

Felmerül a kérdés: a vallási ismeretek milyen köre alkossa az oktatás tárgyát? Ezt az ismeretmennyiséget egy előre kidolgozott, meggondolt, lineáris,

esetenként koncentrikus jellegű tanterv kell meghatározni. Ahogy a tanulók opcióiból is kiderül, el kell kerülni a lexikális túlzásokat, az adathalmazok végtelen felsorolását. Olyan fogalmi hálót kell biztosítani, amelyet ki-ki a meglévő, esetleg hézagos és egymástól eltérő ismereteivel tölthet meg, amelyhez hozzárendelheti saját véleményét (ennek hiányát a vallásórán sok nagyobb diák kifogásolja), végeredményként azonban az egyéni ismeretek mozaikszemeiből a vallási-egész körvonalai bontakozhatnak ki.

2. *Ha a vallási ismeretek átfogó rendszerében gondolkodunk, teljesen világos, hogy nem elégedhetünk meg az eddig jelzett fogalmi rend és történeti anyag feldolgozásával, még akkor sem, ha legtöbbünk korábbi tapasztalatai szerint a vallásról tudni érdemes dolgok köre ezzel véget is ért. Ha ugyanis elfogadjuk, hogy a vallás a múltban és a mában is eleven, az egyénre és a társadalomra is sokoldalúan ható tény, akkor nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy létezésének minden pillanatában emberi eszméket hordoz, emberi érzéseket táplál, emberi cselekvés- és magatartásformákat igazgat. Ennek viszont az a következménye, hogy a vallás világával mint tanulással, mint filozófiával és teológiával is számot kell vetnünk. Ugyanígy nem mehetünk el azon tény mellett, hogy a vallás - fogalmából adódóan - hit, érzelmi állapot, személyiség-szervező világnézet és erkölcsi kódex is.¹*

Mivel a hit az emberi személyiség egyik lehetséges alapmotívuma, természetes, hogy az emberi egzisztencia egészére kihat: mind az érzelemre, mind az értelemre, mind pedig a cselekvésre. Ha bármelyik háttérbe szorul, egészségtelen és csonka hittel van dolgunk. Ha csupán érzelem, az elmúlik, mint az első szerelem, s helyébe nem marad más, csupán szentimentális hóbort. A hit így az emberi szív ügye, de több is annál. Ha kizárólag az értelem kapna privilégiumot, lehetséges, hogy lennének okos emberek, akik nélkül nem menne előre a világ, de nem lennének jó emberek, akik nélkül ellenben még az is értelmetlen lenne, hogy megmaradjon a világ... Mivel a hittan pontosan meghatározható ismereteket ad át, éppúgy mint bármelyik, tantárgy, tanítható, bár közben igényt tart az intellektuson túl a gyermek egész személyiségére.²

Így, ha megvalósulhat a hatékony vallásoktatás a diák nem csak eggyel több dolog ismeretét viszi magával az iskolából, hanem azt is, hogy aki megismeri a vallás világát, egyúttal megtanulja tisztelni a hitet, a másik ember hitét, és megtanulja tisztelni az embert, aki, miként régen, ma is napról-napra szembesül az egyetlen tantárgyba foglalható titokkal, – a hit csodával.³

Így lehet más a ma embere: tisztességes, becsületes. Ha hite van, megtalálja a harmóniát magával is, a közösséggel is.

II. Család - iskola - egyház szerepe a vallásoktatásban

A család, az iskola és a templom: ez a három hely, ahol a vallás komplex módon gyakorolható, megtanulható és átélhető. A vallásoktatásban, vallásos nevelésben érdekelt tényezők nem szabad figyelmen kívül hagyják a jelenleg adott, reális helyzetet: négy évtizeden át a hazai pedagógiai gyakorlatban a nevelés egyik fő területe az ateista nevelés volt, ami nyíltan vagy burkoltan vallásellenes nevelést jelentett. Számúzta az iskolából a vallási kultúra

minden elemét. Az iskola alig vagy csekély mértékben tanúsított toleranciát a vallásos családokkal, gyerekekkel szemben, s ahogy elítélte a vallásgyakorlókat, ugyanúgy kizárta falai közül a Bibliát.

- a rendszerváltás után, napjaink értékviszályos világában a vallásoktatás bevezetése - nem minden konfliktus nélkül - eddig nem tapasztalt, új, sokrétű kihívást jelentett mindenkinek.

- a gyermek nagyon receptív és érzékeny (sajnos a nevelés folyamatában ritkán vesszük ezt figyelembe), nem tudjuk kiszámítani, hogy a különböző hatásokra hogyan reagál: a gyerekekre hatással van a család a maga légkörével (anyagi helyzetből, kulturális igénytől és foktól függően, milyen mértékben van jelen a vallásos hit, harmonikus a családi élet vagy nem, esetleg felbomlott vagy felbomlásban levő rendezetlen család), hatással vannak pozitív és negatív vonatkoztatásban a barátok vagy osztálytársak, az elektronikus és írott sajtó a mindenki által ismert kínálatával, hatással van az iskola, mint intézmény, a pedagógus, a lelkész. A különböző előjelű, erősségű hatás a gyermeklelkében elindít egy kívülről láthatatlan („fekete doboz” - jelenség) mechanizmust, folyamatot, és ami látható, érzékelhető lesz, az a sok ható erő eredőjeként a gyermek magatartásában, állásfoglalásában, véleményében nyilvánul meg. A nevelés feladata a "fekete dobozban" történetekre hatni, hogy a gyermek pozitív értelemben dolgozza fel, értékelje a ráható információkat.

1. A CSALÁD. Ahhoz, hogy a tényszerű ismeretek töredékeiből egységes egész formálódjék, szükséges a család segítsége is, de legalább objektivitása. Legfontosabb, amit megtehet: ne engedjen szabad döntést a gyermeknek a vallásoktatásra való részvétellel és ahhoz való viszonyulását illetően. Hogy lenne képes a gyermek dönteni olyan kérdésben, melynek megválaszolásához szükséges alapinformációi hiányoznak. Tekintettel arra, hogy a mai szülők nagy része is vallástalanságban nőtt fel, képtelenek biztosítani azt a segítséget, ami a tanulók vallásos nevelésében a családra hárul. Vannak rendhagyó esetek is: a középiskolás tanuló, akinek a családi környezete ideális feltételeket, légkört, hatást biztosít a vallásos neveléshez az egész osztályban (sőt tagozaton), egyedül fejezte ki érdektelenségét a vallásórákkal kapcsolatosan (lehetőséges, hogy az ő felkészültségéhez, ismereteihez képest a vallásórák nem nyújtottak újat?)

A felmérések eredménye során érdekes jelenségre figyeltem fel: VI-VII. osztálytól kezdve, a nagyobb osztályokban már nagy számban (van X., XI. osztály, ahol a tanulók 80- 90%-a) igénylik a tanulók, hogy vallásórán többet beszéljenek a szeretet kérdéséről. Ez jelzés a tanulók részéről: ami mindennapos, amivel telítve van, abból nem kér többet az ember. Tehát a mai fiatalok hiányolják a szeretetet. Ezt néhány évvel ezelőtt végzett felmérésekben is tapasztaltam, ahol a kérdések más irányú megfogalmazása lehetővé tette, hogy a gyermek konkrétan megnyilvánuljon. Meglepően sokan (a kisiskolás nagyon őszinte tud lenni!) elpanaszolták, hogy otthon nem találnak megértésre problémáikat illetően, nem is érdekli a szülőt az anyagi gondoskodás mellett, hogy annak a gyermeknek érzékeny lelki világa van, hogy úgy igényli a megértést, a simogatást, mint a táplálkozást. Elmondható, hogy nagyon sok szülő nem is ismeri gyermekét igazán. A szülői tekintélyelv vagy érdektelenség (ennek okai

külön tanulmány tárgyát képezik) légköréből a gyermek az iskolába kerül. Itt egymást követik a tanórák, a tanárt sietteti a program, kicsengetnek, jön egy másik óra, eltelt a nap nagy része, a gyermek itt sem találta meg, amire lelke szomjazott: a szeretetet.

Véleményem szerint ezt - az osztályfőnök mellett - legjobban a lelkész tudja orvosolni. Kevés olyan értékes, hálás téma van, mint a szeretet, és sehol nem lehet olyan érdemlegesen tárgyalni, mint a vallásórán, és a lelkész az, aki legjobban orvosolni tudja munkája során ezt a sajnálatos jelenséget, ami egyik oka, eleme a mai erkölcsi válságnak.

2. AZ ISKOLA. Az iskolát is új helyzet elé állította a vallásoktatás bevezetése, s a régi sztereotípiák még napjainkban is éreztetik hatásukat. Az iskolák elsősorban az adminisztratív kérdések megoldását tartják elsődleges feladatuknak: a vallásórák heti beiktatása az órarendbe, osztályterem biztosítása, a IX-XII osztályokban - ahol fakultatív a vallásóra - a jelentkezők nyilvántartásba vétele. Ez viszont csak az első lépés. Az iskola fel kell ismerje, hogy a vallásoktatás felmérhetetlen segítséget ad a nevelő munkában, de az oktatási folyamatban is: olyan kérdésekkel foglalkoznak, amire a többi óra nem biztosít lehetőséget, hozzájárul, nem kis mértékben, a pozitív erkölcsi vonások kialakításához. A lelkésszel közösen szervezett ünnepélyek, rendezvények sajátosságos hangulatot, jelleget adnak a nevelési folyamatnak, s ez pozitívan nyilvánul meg a tanulók magatartásában is. Több iskola tudatában van ennek, és ez nem marad eredmény nélkül. Egyre több iskolában van jelen a lelkész tanévnyitón, évzárón, évfordulós ünnepélyeken, több helyen az igazgató, pedagógus tagja a presbitériumnak, ami óriási előny az együttműködés tekintetében. Egyik unitárius lelkészünk véleményéből idézek: *...úgy az iskolában, mint a templomokban az összejöveteleket, ünnepségeket együtt szervezzük-rendezzük. Március 15, Anyák napja, maszkabál, szoboravatás, kopjafa-avatás, honismereti vetélkedő, évnyitó, halottak napja, karácsonyi műsor csomagosztással, Dávid Ferencről való megemlékezés stb. (...) Az iskolában a pedagógiai tanácsokon mindig jelen vagyok, a szülői értekezletekről egyszer sem hiányoztam, előadást is tartottam, vagy hozzászóltam. A lelkészi lakáson, az iroda-helyiségben négy szekrény tele van könyvekkel. Szívesen álltam és állok rendelkezésére azoknak (tanítók, tanárok), akik valamilyen tárgyhöz keresnek forrásanyagot. Minden évben 8-10 héten át Nők óráját tartunk, ahol az előadók tanítók, tanárok, ... irodalmi összeállításokat a lelkészi házaspár a tanügyiiek közreműködésével készítette...*

Hasonlóan örvendetes az iskola álláspontja egy másik faluban is. A tiszteletes úr véleményéből idézek: *A vallásórák pénteken 11 órától vannak. Az iskola vezetője, amennyiben akadályoztatva vagyok (gyűlés, szolgálat) felajánlotta a hétfői nap 12-13 óra közötti időt is, hogy az anyaggal ne maradjak le. Az iskolában tartott vallásórát a tiszteletes úr a továbbiakban így véleményezi: Az iskolai vallásnevelésnek az az előnye, hogy az óralátogatás pontos. A fegyelem is más, mint az egyházközösség irodájában tartott órák idején. Nekem, mint nevelőnek, a jelen helyzet megfelel minden tekintetben.*

Sajnos még sok helység van, ahol az iskola nem tanúsít a fentiekhez hasonló megértést, de ezeket a következő fejezetben részletesebben előtárom.

Véleményem szerint a lelkész kell legyen az - akár a család szerepének növelése érdekében -, aki megteszi az első lépéseket az iskola álláspontjának tökéletesítéséért, ne vonuljon háttérbe, éreztesse jelenlétét, mert ehhez most már nem csak törvényes joga van, de hivatásbeli kötelessége is, legyen tudatában, hogy nem alamizsnát kér, nem megalázkodik, mint az elmúlt évtizedekben.

3. AZ EGYHÁZ. Nincs szándékomban az egyház szerepét taglalni a vallásoktatásban - az alább felsorolt igényekből sok minden kiderül, amire a lelkészek figyelhetnek - csupán egy magyarországi hitoktató véleményét idézem, aminek jó tudatában lenni: *Miközben a hitoktató lelkész nem gondolja, hogy a (különböző) tantárgyak bármelyikéből is a tanárnál többet tud, valamennyire mégis otthon kell lennie mindegyikben. Csak így tudja kihasználni a megfeleléseket, felébreszteni az asszociációkat és kapcsolni a vonatkozási pontokat. Ha belegondolunk abba, hogy a vallás jelen volt és van az emberi történelem, tudomány, gondolkodás, művészet, erkölcs, politika, egyszóval a valóság minden területén, könnyen belátható az a segítség, melyet a hitoktató lelkész nyújthat a gyerekeknek ezekben a primer módon nem a hit-tanhoz tartozó tárgyakban is.*

Ugyanakkor van a hittanóráknak valami sajátos hangulata, semmilyen más tárgy oktatásával nem hasonlítható jellege, amelynek formális, de tartalmi okai is vannak... hiszen a tantárgynak vannak olyan szubjektív, ambivalens elemei, melyek teljes egyértelműséggel nem dönthetők el, hanem az egyénnek szabad játékteret adnak. Eközben történnek kis csodák, gyakrabban és többek részéről, mintsem az várható lenne. A rosszul tanuló gyerekről kiderül, hogy rendkívül eszes és tiszta gondolkodású, a nagy sumákolóról, hogy megrázóan őszinte is tud lenni, a kis mulyáról, hogy hallatlan mély és tárgyszerű, a kis vagányról, hogy könnyeit nyeldesi, s az egyébként mindentudó kisokos sem biztos, hogy mindent jobban ért a többinél. Felbecsülhetetlen értékű az iskolai oktatás egész mai rendszerében az a sikerélmény, felszabadítás, melyet ilyenkor a gyerekek átélnek.⁴

III. Kölcsönös vélemények, javaslatok

1. A lelkész elvárásai az iskolától:

- általános és megalapozott kérés, hogy a vallásórát ne a 6 - 7. órának tervszerűsítsék az órarendben, mert a tanuló ekkor már fáradt. Ebben az időpontban megfelelőbb lenne az ének- vagy a testnevelés óra.

- ne tekintse az iskola egy fölösleges „valaminek” a vallásórát. A tanító, tanár vegye tudomásul, hogy a vallásóra nem töltelék, és ha nem segíti, ne is akadályozza.

- *Elsősorban jó feltételek, hely és alkalom biztosítása, a tantervben szereplő vallásórák megtartására.*

Az iskola, - mint intézmény - az egyházat, a tanári kar a lelkészt vagy vallásstanárt fogadja el munkatársának. Úgy érzem, hogy jelenlétünk az iskolában, segítség lehet az oktatói-nevelői munkában. Bár hittan, etika, bibliais-

meret, történelem, amit tanítunk, mindegyik célja az erkölcsi és vallás-erkölcsi nevelés.

Látom azt, hogy az egyes tantárgyakat illetően olyan nagy a tanterv előírta anyag, hogy alig lehet leadni. A heti egy osztályfőnöki órát kivéve alig marad idő beszélgetésre, problémamegoldásra. Véleményem szerint az iskolai vallásórák keretében végzett lelki és erkölcsi nevelés jól kiegészíti, kiegészítheti az oktatói munkát. Egyetértésre van szükség lelkész és tanár, iskola és egyház között, hiszen mindkettő alapvető célja a tanítás, a nevelés.

Röviden így foglalhatnám össze elvárásaimat:

Fogadjuk el egymást. Lehessünk otthon az iskolában, az iskola legyen otthon, és érezze otthon magát az egyházban.

– A vallásórákat ne az új helyzet hozta kényszerű-valaminek tekintsék, hanem az erkölcsi rend helyreállítása, a megfelelő erkölcsös emberi magatartási forma kialakítása fontos tényezőjének. Ennek megfelelően a vallásórákat ne úgy kezeljék, mint „potya” tantárgyat, és ne utolsó helyen az órarendben, utolsó óraként 2 - 3-ig, amikor a gyermek már nem képes figyelni.

Az ünnepekre való felkészülést a tanerők ne csak az egyház, a lelkész kötelességének tartsák. A gyermekek ünnepélyekre való felkészítésében, szereplésük levezetésében vállaljanak tevékeny szerepet. Főleg az I-IV osztályban nagy segítséget tudnak nyújtani versek, énekek, jelenetek megtanításában. Többet vannak együtt a gyerekekkel, jobban ismerik képességeiket. Biztosítani kellene a tanítóknak, tanároknak óralehetőségét, amikor ezekkel a dolgokkal foglalkoznak, hogy ne pluszmunkaként végezzék. Nagyobb közösség, egy egész falu közérzete függ egy-egy jól sikerült ünnepi műsortól. A pedagógus nem maradhat ki, nem húzódhat félre, a közösség is elvárja jelenlétét.

Tanítók és tanárok a templom és iskola szorosabb összekapcsolódása érdekében mutassanak jó példát a gyermekeknek azzal, hogy rendszeresen templomba járnak.

– Az 1989-es rendszerváltás lehetőséget adott arra, hogy a hitoktatást az iskolai program keretében is végezhessük. Személyes tapasztalatom az, hogy ez a változás szokatlan helyzet elé állította mind az iskolai személyzetet, mind a lelkészt. Egy olyan intézményben, olyan emberek között kellett megkezdeni a munkát, amelyben eddig vallás- és egyházzellenes nevelés folyt. Nehéz volt kimondani egyik napról a másikra, hogy ami eddig volt, az nem érvényes tovább, sőt, mostantól fogva lesz hitoktatás. Különös, groteszk helyzetnek érezhette a lelkész, amikor ugyanaz az igazgató, vagy osztályfőnök, aki még röviddel azelőtt rosszállóan kérte számon a tanulóktól a vallásóra járást, most bekíséri a lelkészt az osztályterembe az első vallásóra, hogy: „gyerekek, mostantól a pap bácsi az iskolában is fog vallásórát tartani, legyetek jók, figyelmesek... stb.”

Szinte természetes eredménye volt a dolgoknak, hogy a lelkészt az iskolai személyzet nem fogadta teljesen körébe, végzendő munkájának pedig nem tulajdonított túl nagy jelentőséget. Magam is úgy éreztem, hogy a vallásórák valahol a legkevésbé fontosnak tekintett órák után következnek. Ezt világosan tükrözte az órarend összeállítás, amelyben a vallásórák a tanítási idő 5. vagy 6. órájában kaptak helyet. Eredmény: fáradt, szellemileg kimerült gyere-

kek, akiknek már csaknem lehetetlen lekötni a figyelmét, és így teher számukra a vallásórákon való részvétel. Szinte minden óra ezzel a kérdéssel kezdődött: *Pap bácsi, úgy-e nem tetszik tartani a kicsengetésig?* Megvallom, nem csodálkozhattam ezen a kívánságon. Egészen más hangulatban és eredménnyel telik el az a vallásóra, amelyet reggel vagy a délelőtti órákban tarthatok. Az iskolai vallásoktatás eredményességének nélkülözhetetlen feltétele olyan órarend összeállítása, amelyben a többi tantárgyakkal egyenlő rangban kapnak helyet a vallásórák.

Esetünkben egy másik nehézség az osztályok csoportosítása volt: I-III.; II-IV.; V-VI.; VII-VIII. osztályok együtt. Ez a csoportosítás olyan helyzetet eredményezett, hogy hárman ültek egy padban, és az is előfordult, hogy néhány tanulónak állva kellett eltöltenie az órát. Ez esetben arra kellett kérnem az iskola vezetését, hogy olyan osztályokban tegyék lehetővé a vallásóra tartását, ahol megfelelő számú bútorzat áll rendelkezésre, vagy pedig a padlásra, raktárba elrakott tartalékpadokból pótolják a hiányt.

Egyik idős lelkésztől hallottam a következő megállapítást: *Az iskolai környezet, annak szelleme, levegője nem alkalmas a vallásérvő lelkész munká elvégzésére.* Sokat gondolkodtam e megállapítás értelmén, amíg magam is rájöttem, hogy miről van szó. Természetes, hogy a hitoktatás (is) egy bizonyos ismeretanyag átadását, illetve számonkérését jelenti. A növendék ebből a „tantárgyból” is felel és osztályzatot kap. De elsőrendű feladat a jellemformálás, az erkölcsi ember kialakítása, a növendékek lelki művelése, a vallásos érzület, egyházszeretet, hagyománytisztelet, nemzeti öntudat kialakítása, mert a legtöbb pótolnivaló ezen a területen van. A társadalomnak nem csak alapos szaktudással felruházott szakemberekre, hanem legalább annyira becsületes, jellemes, szeretetre képes, európai formák szerint gondolkodni, viselkedni, élni tudó emberekre is szüksége van. És erre van legnagyobb szüksége népünknek is. Ezt a tananyagot nem lehet lecketervbe foglalni; nem lehet azt mondani, hogy kizárólag a lelkész vagy hitoktató feladata. Csak az az iskola dolgozik eredményesen és végez teljes munkát, ahol nemcsak oktatás, „tölcsérezés”, hanem nevelés, jellem- és emberformálás is történik. Az erkölcsi nevelés, emberi példaadás pedig minden tanítónak, tanárnak, nevelőnek feladata (kellene legyen) tantárgytól, tudományágtól függetlenül. Egyik lelkész mesélte, hogy hallotta, amikor tornaórán a tanár rákáromkodott és trágár szavakkal öntötte ki mérgét a tanulóra, amiért az elügyetlenkedte (nem ezt a kifejezést használta) a magasugrást vagy a kosárba dobást. Elgondolkoztató, hiszen nem kell túl nagy szakértelem ahhoz, hogy tudjuk: a nevelésben, pedagógiában a durvaságnak, vulgáris kifejezéseknek nincs helye. Vásárhelyi János református püspök írja: *Az én tanítóm című írásában: Fel sem tudjuk mérni, hogy mekkora áldás száll ki a világba egy egyszerű tanteremből, melyben egy igaz lelkű tanító nemcsak a tudás, hanem a nemes erkölcsi oktatás, az Isten-és emberszeretet magvait hintegeti el tanítványai lelkébe. Korunk minden nyomorúságának az a forrása, hogy... nagyon sok a tudás s végtelenül kevés az erkölcsi tartalom.* Ez az idézet azt is elmondja, hogy melyik területen van a legnagyobb pótolnivaló. Csak így köszönheti majd évtizedek múltán az életben boldogulni próbáló vendiák nemcsak azt a tudást, szakismeretet, amellyel

az iskola felruházta, hanem azt is, amit Ady Endre köszön meg egykori iskolájába üzenve: „Tápláltad tovább bennem az erőt/ Szeretni az embert és küzdeni/ S hűn állni meg Isten s ember előtt.”

– Bevallom, hogy én, aki évtizedeken keresztül az iskolából kirekesztve végeztem a vallás erkölcsi nevelést, 1990-ben az iskolai vallás erkölcsi nevelési lehetőséget valóságos csodának tartottam. El se hittem, hogy ez igaz, és ez most már ezután így lesz. Arra, hogy ezért az államtól fizetést is kapunk, nem is gondoltam. Csak örvendtem az osztályterem kényelmének: a fekete táblának, amelyre én is írhatok. Felírhatom Isten nevét, Jézus nevét. Örvendtem a katedrának, a padoknak, az órarendnek, a fegyelmezési lehetőségeknek, az óralátogatás pontosságának stb. Hiszen azelőtt a templomok portikusaiban húzódtunk meg. Jó volt, ahol akkora volt az iroda, hogy tíz-húsz gyerek befért. Bizony, sok lelkész a lelkészi család konyhájában tartotta a vallásórát. Volt olyan idő, amikor kizárólag csak a templomban lehetett vallásórát tartani, s a templom fűthetlensége miatt, a didaktikai eszközök hiánya miatt alkalmatlan volt erre.

Amikor az iskolai vallásoktatás tekintetében, a tanszemélyzettel szembeni elvárásainkról kérdezel, szeretném kijelenteni, hogy én a magam környezetében teljességgel meg vagyok elégedve az iskolai vallásoktatási lehetőségekkel.

Azt vártam, hogy a tantestület legyen bizalommal velem szemben, s fogadjon kollegaként, munkatársként. Azt vártam, hogy minél teljesebben együttműködjünk egy új nemzedék felnevelésében. Most már megvan a lehetőség arra, hogy a tanszemélyzet, a szülő és a lelkész nevelje, vezesse egy irányba a gyermeket. Azt vártam hogy kölcsönösen figyelemmel legyünk egymás szakterületére és kölcsönösen értékeljük egymás munkáját.

Boldog vagyok, hogy mindezt megkaptam. Boldog vagyok, mikor a tanszemélyzet tagjait a templomban látom, amikor úrvacsorát is vesznek, és amikor közösen rendezzük a templomi és iskolai ünnepélyeket.

Gálfalvi tanár úr szavai jutnak eszembe: A lelkésznek kell megtenni az első lépést a jó kapcsolat megteremtésében. Boldog vagyok, hogy én ezt megtehetem.

2. Az iskola elvárásai a lelkészekről:

a. Igazgatók:

- a jelenlét biztosítása (ez különösen a felső osztályokra vonatkozik, ahol fakultatív a vallásóra) főleg azért, hogy vonzóvá teszik az órát,

- a tanulók életkori sajátosságainak megfelelően használjanak didaktikai eszközöket, ez vonzóbbá teszi az órát (videokazetta stb.),

- programjukat, elképzeléseiket beszéljék meg az iskolával. Így elkerülhető, hogy ismétlődjenek a tárgykörök (felelősségre vonás alkalmával az egyik osztály tanulói - más felekezeti - kijelentették, hogy minden órán ugyanazt csinálják).

– Mai irányvesztett világunkban az iskolai vallásoktatásnak igen nagy szerepe lenne a tanulóifjúság nevelésében, de még a felnőtt nevelésben is. Ugyanis az emberek hozzászórtak ahhoz az előző diktatorikus rendszerben - nacionalista, fasiszta, kommunista -, hogy a hatalom kijelölje az erkölcsi nor-

mákat, cselekvési irányokat. Ezeknek az ideológiáknak az eltűnésével egy űr keletkezett az emberek tudatában, amit a liberális politikai hatalom nem igyekszik betölteni, teret engedve a pluralizmus szellemében az ideológiák burjánzásának.

A keresztény egyházaknak saját magukkal szembeni kötelessége az említett űrt betölteni a saját keresztény ideológiával, ugyanis gyökereik legalább 2000 évre visszanyúlnak, erkölcsi normarendszerük kiforrott, normáik, törvényeik átestek az idő próbáján, és kiállták azt, ideológiájuk világos alapelveken nyugszik, mentes a hözöngésektől.

A fentieket figyelembe véve, véleményem szerint az iskolai vallásoktatás fő feladata, hogy elsajátíttassa a tanulókkal a keresztény erkölcs alapelveit, megtanítsa őket a keresztény hit megélésére és a vallás gyakorlására.

Ezen belül fontosnak tartom a keresztény kultúra legfőbb értékeinek elsajátítását, aminek alapja a Biblia, a tanulóknak minél több bibliai történetet kell ismerniük. A tanulóknak meg kell tanítani a keresztény erkölcsi normákat, ezek tiszteletben tartására kell szoktatni mindenkit, nemcsak vallásórán, hanem az élet minden területén.

Az iskolai vallásórákon meg kell tanítani a gyermekeknek, ifjaknak a vallásgyakorlás külső formáit úgy is, mint a szertartásokat, egyházi énekeket a különböző alkalmakra, ezáltal könnyebben bekapcsolódnak az istentiszteletek cselekvéseibe, különböző más megnyilvánulásokba, mint ünnepélyek, megemlékezések, találkozók stb.

Vallásórákon fel lehet készíteni a tanulókat, ifjakat az egyház által szervezett műsorokban is. A tanulókat be kell vezetni az egyház által szervezett jótékonyági akciókba is, hiszen az egymáson való, illetve a rászorulókon való segítség az emberbaráti szeretet megnyilvánulása.

Egyszerűen az iskolai vallásoktatás fel kell készítse az ifjakat a keresztény élet belső és külsőségeiben való megélésére.

– 1. A vallásóráknak elsősorban a tanulók erkölcsi nevelésében kell fontos szerepet betölteniük. Ilyen értelemben nevelési célként a keresztény ember alapvető jellemvonásainak kialakítását kell kitűzni, mint: szerénység, önzetlenség, elszorúság, őszinteség, bátorság, becsületesség, felelősség, következetesség, önfeláldozás, büszkeség, aktivitás stb.

2. Amíg az I–IV., illetve V–VI. osztályban a vallásórák zömét a vallás-erkölcshöz kapcsolódó témák megbeszélésére fordítják a lelkészek, addig a VII–VIII. osztályban a Káté tanulása a fő téma. Azt pedig az iskolán kívül is meg lehet valósítani.

3. Azokban a helységeken ahol több felekezet létezik, előfordul, hogy az egy felekezethez tartozó tanulók száma nem éri el a 10-et, tehát óradíj szerint nem fizethető a lelkész. Legtöbb esetben a vallásórák nem tartódnak meg. Lehetőséget kellene teremteni olyan tartalmi program összeállítására, mely minden felekezeti tanuló számára érvényes. Általános érvényű program alapján a betanító lelkész foglalkozhatna órarend szerint minden tanulóval.

4. A lelkészek iskolai tevékenysége a vallásórák megtartásában általában ki is merül. A tanulók nevelése állandó jellegű tevékenységet igényel. Ilyen vonatkozásban a lelkészeknél többet vár az iskola. A tanulók közül sokan nem

látogatják a templomot, sajnos ez a felnőttekre is érvényes. Ezzel a jelenséggel szemben a lelkész nem lehet közömbös. A vallásórák hatékonysága éppen ebben mérhető le.

5. Jó lenne módszertani felkészítőket is tartani a lelkészeknek

- hozzáférhető, életkornak megfelelő tanterv, tananyag közös (egységes) meghatározása,

- tankönyv hiányában valamilyen használható kiadvány kellene a gyermekek kezébe, amiből órára otthon felkészülhetnek. Az én gyermekkoromban volt Kisbiblia és V-VII. osztályos korunkban stencilezett anyagot (fél ívnyagyságban) kaptunk, melyben ügyes rövid bibliai történetek voltak, életkornak megfelelően feldolgozva,

- a lelkészekről egy kicsit jobb pedagógiai tapintatot,

- ne csak az iskola támogassa az egyházat, hanem az egyház is az iskolát.

b. Osztálytanítók, osztályfőnökök:

- vegye komolyan az órákat,

- vázlat, munkaterv, szemléltető eszközök készítése,

- színesek legyenek az órák, hogy lekössék a gyermekeket,

- nem csak vallást, hanem szép beszédet is tanítani.

- A lelkész a heti 1 vallásóráját pontosan tartsa meg. Arra a napra se egyházi, se egyéni problémák megoldását ne tervezze. (Kivétel, ha temetése van.)

A naplóba a jegyeket figyelmesen írja be, ne más tantárgyakkhoz, s ha mégis elrontja, ne legyen megsértődve, ha erre figyelmeztetik.

Az egyházi ünnepek előkészítéséhez ne az utolsó pillanatban fogjon hozzá, hisz a kisiskolásoknak több idő kell ahhoz, hogy akadozás nélkül, szépen szavaljanak. Én Dávid Ferenc emlékünnepekre és Anyák napjára kész műsort nyújtok a lelkészeknek azért, hogy akkor tartsa meg, amikor kell, ne 2-3 hét késéssel. A karácsonyi műsort neki kell megszerveznie (én szabadságon vagyok és itthon az V-VIII. osztályosok műsorát rendezem), a tanárok megfelelő anyag hiánya miatt nem foglalkoznak a műsorral. (Legtöbbjük ezt kizárólagosan a lelkész munkájának tekintik.)

- Ne vádolja a tanügyi kádereket azzal, hogy ellene vannak, és ne kérjen olyant, ami nem kapcsolódik a tanár munkájához. (Pl. a tanár kötelezze a tanulót arra, hogy menjen templomba, ezt a tanár nem teszi meg, mert nem az ő területe, s a véleményem az, hogy ha a gyermeket csak kényszerítéssel lehet templomba küldeni, akkor nem megszereti, hanem még jobban elidegenedik tőle. A lelkész ne várja, hogy a pedagógus minden vasárnap ott legyen a templomban, mert a pedagógus öt napot keményen dolgozik az iskolában, szombaton és vasárnap otthon végzi az összegyűlt házi munkát, és örül, ha 1-2 órát pihenhet, s a maga csendességében lehet.

3.-Lelkészek, pedagógusok, tanulók javaslatai, észrevételei:

Ezek a javaslatok, meglátások, észrevételek a vallásoktatás eddigi tapasztalatai alapján hangoztak:

a. Lelkészek részéről:

- A valláserkölcsonk oktatáshoz: V.E.N. Bizottság több alkalommal küldött le ún.: „munkaterv-programot”, de az a meggyőződése, hogy kettő sem tartja

be azokat egyformán, más szóval: nem egységes a vallásos nevelésünk! Én az I-II. osztályosoknak vallásos tárgyú meséket olvasok, kis kétsoros-négysoros imádságokat tanítok. Ezzel tudom megfogni és lekötni a kicsik figyelmét.

A III-IV. osztályosoknak felváltva tanítom a bibliai történeteket. Van egy tankönyvünk a KIS BIBLIA, de az a meglátásom, hogy ezt a könyvet „tankönyv”-ként nem lehet a gyermek kezébe adni. Át kellene írni a benne levő történeteknek a szövegét és még a címét is!

Az V. osztályosoknak „egyház történelmet” tanítok, azaz diktálok le, mert nincs tankönyv! Az órából elég sok időt elvesz a diktálás!

A VI. osztályosokkal folytatom ezt az egyháztörténelmet úgy, hogy rendre a püspökeinknek rövid életével és a munkásságával ismerkedhetnek meg, és ezeken keresztül magával az egyházunknak a történetével.

A VII. osztályosoknak van „tankönyve”, az Unitárius Káté. Kérdéseként vesszük, és magyarázom közben, hogy legyen valami fogalmuk egyházunknak a múltjáról is.

A VIII. osztályosoknak, erkölcs tanítok. Felhasználom a dr. Rezi Elek professzor úr könyvét, a Ferencz József és a Varga Béla püspökök vallásos könyveit. Mindenik osztályban ezek mellett egy-egy egyházi éneknek szövegét és dallamát is tanítom !

Jézusnak a magvetőről szóló példázata jutott eszembe. . . Szerintem fontos a magvető (pedagógus, lelkész) számára a talaj (gyermeklélek) előkészítése. Mag (közlendő anyag) van. Milyen talajjal állunk szemben? A szülő vallási tudatlanságban nőtt fel 1989-ig, a gyermekek vallási analfabétizmusban. Van magvető, van mag, a talaj az útszéli, köves, tövises, ami kevés jó, ott a nagyszülő nevelése látszik meg. Tehát a talajjal van a baj. A gyermek- és szülő-talajt kell művelni. Hogyan?

Véleményem: szerényen és szelíden próbáljuk vonzani a valláshoz a gyermek és szülő lelkét, s talaját lassan-lassan türelemmel művelgetni: útszélit, tövisest, kövest... a vallási magvakat befogadó jó lelki talajjává változtatni. A magvető (lelkész, tanár, tanító) személyes példaadása döntő jelentőségű. Az iskola-csengőt mindenki hallja, de a templomban vasárnap legtöbb faluban a lelkész magára marad. A templomba járást, egy vallásos élet megélését erőltetni nem lehet és nem is szabad (1568-Torda). Idő kell. Petőfi az Apostolban írja, hogy egy szőlő gerezdnek egy egész nyár kell, hogy megérjen, zamatos, jó ízű legyen, s akkor egy emberi lélek átformálásához nem elég egy nyár. Célunk egy új vallásos generáció nevelése, amely máról-holnapra nem valósulhat meg.

Összefoglalás: ha a család-iskola-egyház mindenikétől jó példaadást, jó magvetést kap a gyermek, akkor a lelki magvetés meghozza idő múlásával a 30-60-100 annyi termést.

b. T a n í t ó

– Mesék, történetek, biblia ismertetése; olyan formában, hogy a gyerekekben ébresszen érdeklődést olyan fogalmak iránt, mint barátság, egymás megbecsülése, tisztelése, szülők értékelése, őszinteség, becsülelenség. Ráérezni arra, hogy annyi szeretetet kaphatok, amennyit adni tudok, megtanítani, hogy az igazi emberi értékek nem a csillogásban, villogásban keresendők.

– reggeli, déli, esti imákat tanítani kisiskolásoknak,

- vallásórák leckéit aktualizálni az ünnepekkel,
- néha vallásórákon elvinni a gyerekeket templomba,
- rajzos, kifestéses gyakorlatok.

- Most erre lehetőség van, meg kell kapni a módját annak, hogy, minden módszert felhasználva, szeretessük meg a gyermekekkel a templomot, az igazat, a jót, a szépet, az igazságot. Ezt azonban csak úgy érhetik el a vallás-oktatók, legyen az pap, akár vallástanár, ha a gyermekek életkorának megfelelő érdekes és vonzó apró kis történetekkel kezdik a hittanba való bevezetést, és nem a szigorú skolasztikus, régi módszereket alkalmazva. Az egyház vezetősége, tekintettel arra, hogy ma már az állami oktatás szerves részét képezi a hitoktatás, össze kellene állítson osztályonként egy hittanoktatási tanrendet pszicho-pedagógiai alapokra helyezve a gyermek életkorának megfelelően, hogy a kis gyerekeket ne elriasszák a hittantól, hanem észrevétlenül az érzelmi hatásokon keresztül bevezessék őket a hitvilág titkaiba. A rosszul értelmezett „apai” szigorú hitoktatók ne alkalmazzák, a jeleskedőknek pedig ne érdemjegyet adjanak, hanem vezessenek be külön könyvecskét, és abba csillagocskákat pecsételjenek. Mindezt azért javaslom, mert gyermekkoromban szerencsém volt néhai Gellért Imre lekipásztorhoz járni vallásórára, aki érde-meinket csillagocskákkal jutalmazta, s mi valósággal versengtünk a csillagokért. Az más kérdés, hogy az osztálytanító a csillagokat a valláskönyvből majd a naplóba tízesekké alakítja, mert a vallásjegy is beleszámít az általánosba.

Ugyanakkor javasolnám, mint 42 szolgálati évvel rendelkező tanító, hogy ha lehet, a teológián is vezessék be a gyermeklélektan és a pedagógia tanítását legalább az utolsó éven, mert erre feltétlen szükség van az elemi iskolás gyerekek foglalkozásánál, ennek hiánya pedig érezteti hatását.

c. Filozófiatanár

- bibliai személyiségekről, életük filozófiai vetületeiről pl. JÓB, JÁKOB, IZSÁK életéről, Istenről való felfogásukról, viszonyukról, boldogságukról vagy boldogtalanságukról.

- A szabad akarat keresztényi tanáról, hogyan cáfolhatók meg az ellentétes vélemények.

- A hegyi beszéd értelmezése.

d. Tanár

A vallásérkölcsei nevelés érdekében nevelni a tanulókat (ez lenne a fő célkitűzés).

Ezért: - az évfordulók - ünnepek adta lehetőségek kiaknázása,

- a szervezési forma hasonlíthat a köri tevékenységek szervezési formájához (fakultatív, de ha jelentkezett, kötelező),

- változatos - sokoldalú ismeretközlés,

- érdekes, szemléletes tankönyv,

- a program alapja az évharmadi terv 70%-a legyen, a kötelező anyag 30%-át a vallástanár saját elképzelését tartalmazza

e. Tanulók

Örvendetes, hogy a tanulók minden osztályban (jobb az arány az I. osztályban, 1-2 negatív visszajelzés érkezett, a IX-XII.-ben pedig 10%, a teológiai osztályban 1 negatív visszajelzéssel) kifejezik érdeklődésüket a vallásórák iránt.

I - IV. osztály:

- játékos foglalkozás, vetítés,
- rajzolják le, amit hallottak órán (meglehetően leleményesen rajzolják le a kis elsősök a Noé bárkáját, Ábrahámmal kapcsolatos történetek egy- egy epizódját, s tanulják meg könnyedén az idegen szavakat),
- rövid imádságok, énekek,
- *jó volt, amikor a pap bácsival mentünk a templomba,*
- történetek mesélése,
- kevesebbet írni (II. osztállyal kezdődően),
- III - IV. osztályban többen: *történeteket Jézusról.*

V - VIII. osztály:

V. osztály: - Két tanuló jelzése negatív (passzivitás, érdektelenség minden iránt?),

- sokan: - *tetszik a vallásóra, mert a pap bácsi sok történetet mesél, szigorú, mindig tízest ad,*
- *több vallásos történetet, éneket,*
- *ne legyen unalmas az óra,*
- *ne adjanak olyan könnyen tízest,*
- *nem szeretem, amikor a pap bácsi tollával fenyeget, hogy négyest ad.*

Túl sok házit ad fel (nem unitárius) - ismétlődik,

- *a pap bácsi fenyeget, hogy 4-est ad, ha zajosak vagyunk. Énekeket, történeteket, vallásos meséket szeretnék hallani - többen - 85%*
- *sokat kellett másolni - 5 oldalt,*
- *nem tetszik, hogy az osztály sokszor zajos órán,*
- *én szeretem a vallásórát, szeretném ha 2 órát tartana - többen! - csak ne adjanak sok házit,*

- *szeretnék jó bőven tudni Jézus életéről,*

- *nem szeretem, hogy gyorsan diktálják a leckét (nem unitárius),*
- *minél több történetet Jézusról. A jó emberekről, akik segítik a szegényeket és tisztelik őket. A rossz, irigy emberekről, akik megtanulják szeretni a másik embert, ha látják, hogy rosszat tettek,*
- *ha én kellene megszervezzem a vallásórát, játékosabban rendezném meg.*

Fogalmazást íratnék egy címről, a legjobb fogalmazás, vélemény kapná a tízest,

- *a pap bácsinak legyen humorérzéke,*
- *nem szeretem, ha fele órát fegyelmezéssel töltjük,*
- *Jézus történetéről többet szeretnék hallani,*
- *nem helyes, ha a vallástanár kiteszi azt, akinek nincs füzet. Ezt helytelennek tartom, mert van a B. osztályból olyan, akinek nincs pénze füzetre (más felekezet),*

- *történeteket, éneket - ismétlődik 85%, - sokat írunk felmérőt - ismétlődik 85%*

VI. osztály

- *Nem tetszik, amikor sokat írunk, és szóról-szóra meg kell tanulni az egészet, meglepetésként a másik órán felmérőt írunk. Volt úgy, hogy majdnem minden órán írtunk az első évharmadban. Túl szigorúan megkérik az anyagot.*

- *sok kérdést kell megtanulni a kátéból,*

- *miért kell házi feladatot írni?*
- *nem tetszik, hogy el akarnak hitetni mindent, amit ír és nem törté-
hetett meg. Inkább az igazságot, ami megtörtént,*
- *a tiszta igazságot, de inkább semmiről,*
- *sokat írunk - ismétlődik,*
- *szinte minden órán felmérőt írunk,*
- *szeretem, mert nyugtató. Szeretném hallani, hogy mi történik a halál
után, s milyen az Isten, ha egyáltalán lehet azt tudni,*
- *szeretném ha kirándulni is elmehetnénk,*
- *minden tetszik a vallás órán. Sőt!*

VII. osztály

- 100%-ban: (mindenki pozitívan viszonyult a megkérdezettek közül).
- szeretik a vallásos történeteket,
- nem tetszik, hogy sok kérdést kell megtanulni a kátéból, s így keve-
sebb idő jut órán a vallásos történetekre (80%),
- vagy : *legrosszabb, amikor egyfolytában a kátét tanuljuk,*
- itt is kifogásolják, ha valaki zavarja az órát,
- nem tetszik a hosszú feleltetés,
- *túl sokat írunk, ezért nem tetszik; vallásos történeteket szeretnék hallani*
- egy más felekezetű tanuló ugyanebből az osztályból: *nekem azért tet-
szik a vallásóra, mert nem kell sok házi feladatot írni, mikor kell is, fogalma-
zásszerű legyen. Nem kell órán sokat írni, s így sokat mesélnek,*
- *mindent szeretek, csak azt nem, amikor diktálnak - általános- egyik
tanuló 26 felkiáltójelet tett utána,*
- *a leckék egy kicsit hosszasak is, a vallásóra kicsit hozzájárul a lelki
életnek a szebbé tevéséhez,*
- *énekeljünk többet, tanuljunk új vallásos énekeket, legyen a könyvben
is ének kottával - ismétlődik,*
- *csak egy pár mondatban jegyzeteljünk, ne oldalakat írni - (más fele-
kezetű),*
- *többet írunk vallásórán, mint bármely más órán (más felekezet),*
- *ne legyen feszültség,*
- *tetszik, hogy óra elején és a végén egy rövid imát mondunk el,*
- *olyan történeteket szeretnék hallani, amelyek a megbocsátásról és a jó-
szívúségról szólnak.*

VIII. osztály

- *A vallásóra tetszik, mert ezen az órán nem kell szoronganom, szaba-
don érzem magam,*
- *közelebb tudunk kerülni egymáshoz azáltal, hogy beszélünk, véle-
ményt mondunk, gondolatainkat kifejezhetjük valamely kérdés kapcsán,*
- *nem szeretem amikor a kátét kérdezik ki - többen,*
- *többet beszéljünk a szeretetről, a műveltségről - többen,*
- *tetszik, mert segít az önismereiben, abban, hogy ne csináljak rosszat
magamnak és társaimnak,*
- *itt is szóvá teszik nemtetszésüket a fegyelmezetlenséggel szemben - zaj.*
- *tanulságos történeteket szeretnék hallani, többet,*

- a tiszteletes úr ne térjen le a lényegről és hangosabban beszéljen.

IX. osztály

- Segíteni az életre való felkészülésben, párkapcsolat kialakításában,

- kazettáról bibliai történeteket nézni, ifjúsági vallásos énekeket tanulni,

- művészettörténetet tanulni, milyen stílusban épültek a környék templomai, melyek a legrégebb templomaink,

- ember és Isten kapcsolata a mai világban; hogyan lehetne az ifjúság és Isten kapcsolatát megerősíteni,

- énektanulás,

- régi történetekről, eseményekről szeretnék hallani,

- megemlíteni az illető hétre eső évfordulókat,

- az ember lelkivilágáról többet.

X. osztály

- A káté újratárgyalása, mivel a VIII. osztályban csak megtanultuk a kérdésekre a feleletet és nem igazán értelmeztük őket,

- beszélgetés az örökéletről, a halálról, barátságról, szeretetről - ismétlődik,

- más vallásról szeretnék hallani, mennyire vallásosak ott,

- a vallásóra nem tesz rosszat személyiségünknek, sőt, sokkal jobban kezdődik a nap, amikor vallásóra van, sokkal könnyebb. A vallásórát mindenkinek ajánlom,

- szeretném, ha felszabadultabb lenne a vallásóra és egy kis lelki-segélyt nyújtana,

- a bibliai történeteket kapcsolni a mindennapi élet konkrét eseteihez,

- az emberi kapcsolatokról, becsületesség stb. Beszéljük meg közösen feloldva az esetleges feszültséget,

- többet beszélni a fiatalok problémáiról vallási vonatkozásban,

- Miért van az, hogy a konfirmálás után a fiatalok sutba dobva hitüket, a régi káté- és vallásórák helyett üres szórakozással töltik ki szabadidejüket? Véleményem a következő: ha a gyerek kicsi korában unszolva van az ilyen dolgokra, akkor már eleve nem érdekli, s kényszerűen megy a nagyobb osztályokban is vallásórára, vagy kifogást keres, és meglóg. Sajnos, ide jutott a mai fiatalság, és azt hiszem, hogy a XX. században még nagyobb gondok fognak ebből következni. Javasolnám, hogy a lelkész kerüljön közel a fiatalokhoz először (egyéni, csoportos beszélgetés), s fokozatosan nyerje meg őket az egyháznak. A fiatal elvárja azt is, hogy a lelkésznek legyen humorérzéke, fogadja el a fiatalok meghívásait, és ott foglalkozzanak ezekkel a kérdésekkel, a fiatal kapcsolódhasson be a bibliai szöveg értelmezésébe, s ne a régi történettel magyarázza meg, csak alap legyen az - s adjon több példát a mai világból. Az osztályozás mikéntje szintén befolyásolhatja a diák viszonyulását. Vallásból a rossz jegy jobban bántja, mint egyébből. Ne mondják azt, hogy kötelező a megjelenés. Vonja be a fiatalokat, így nagyobb lesz az érdeklődés. Soha ne jöjjön monoton szövegekkel, inkább beszéljen önmagáról is, tapasztalatairól. Ezek a kérdések, amelyekben a heti vallásórákat is vonzóbbá tennék.

- mindennapi gondok megbeszélése a Bibliából vett példázatok kíséretében,

- énektanulás,
- mi az igazi barátság, milyen az őszinte barát,
- szülő-gyerek kapcsolat
- bizalom,
- konfliktus megoldása.

XI. osztály

- művészettörténelem, magyarság történelme - sokan kérik,
- egyházi énekek éneklése - elég sokan,
- az emberek közti szeretetről, barátságról - sokan kérik (kb. egy osztályból a 80%),

- felnőttek - fiatalok kapcsolata,
- káros szenvedélyek elkerülése,
- élettapasztalatok,

- a fiatalok nyilváníthassanak véleményt az órákon, lassan fogják fel az Isten létezését, szükségét érzik-e az életükben Isten jelenlétének. Erről csak őszintén érdemes beszélni,

- az ifjúság problémái,
- keresztyénység előtti vallások, más vallások megismerése - többen,
- az egyházkör egyházközségeinek rövid ismertetése, templomaink,
- többet az unitárius egyház történetéből,
- *a bibliai történeteket összekötni a mai világ mindennapi élet problémáival*

- teológiai osztály tanulói: - az órarend szerinti vallásórákon tanultakat a reggeli vallásórán kibővíteni, jobban kifejteni a mai élettel kapcsolatosan, mivel az órán nincs idő,

- imádkozzunk,
- a legfontosabb, hogy beszéljünk, ugyanis a diák nem tud sokáig hallgatni, viszont, ha engedik, hogy véleményét elmondja, akkor bizonyára szívesebben fog vallásórára járni,

- foglalkozzunk más vallásokkal is, plusz miszticizmus, ezoterika, okkultizmus, woodoo, fekete mágia problémájával is,

- merje elmondani, akinek panasza, baja van, s mi, ha tudunk, segítünk az illetőnek,

- énekeljünk is - többen,
- bibliai történetekről hallani,

XII. osztály

- Egy része az érettségire, a felvételire hivatkozik
- a véleményt alkotók nagy százaléka: a vallásórán legyen szó a szeretetről, barátságról, közösségről, s visszatérő téma: betegségek megelőzéséről.

- *többet kellene énekelni,*

- imával kezdődjön, utána bizonyos témák megbeszélése, mind mondhatunk véleményt,

- beszéljünk híres személyiségekről, tovább is lehet folytatni, még több témát az élettel kapcsolatosan, bármilyen sok lenne, mégsem lenne elég,

- a reggeli vallásóraik szerintem nevelő hatással vannak a tanulókra és nélkülözhetetlenek. A témák ne legyenek kötöttek,

- minél többen mondhassuk el véleményünket órán a témáról, amiről beszélgetünk,
- több szó essen a megértésről, szeretetről, egymás szembeni viselkedéséről,

- talán egy kissé több szabadságot kellene engedni a megszokott vallásórák rendszerébe, hogy a diákok is felszabadultabban kapcsolódhassanak bele a témákba, mert általában olyan dolgokról van szó órán, amiket bárhol hallhat a diák, ahol csak egy kicsit is vallásos vonatkozású dolgokról van szó. Egy vallásóra - véleményem szerint - nem kizárólag a vallás tárgyalását kell kitzűzze témául, beszélni más vallásokról, régi magyar vallásos szokásokról, más országok unitáriusainak életéről beszélni,

- művészettörténeti ismeretek, főleg építészeti stílusok,

- a bibliai történeteket ne csak egy elavult szempontból nézzék, hanem lehessen hozzászólni, véleményt mondani, még akkor is, ha ez a vélemény nem éppen felel meg a keresztényi nézőpontnak. A vallásos kérdések mellett általános műveltségi kérdések is bejöhhetnek, esetleg videokazettákkal,

- reformátusokhoz, katolikusokhoz hasonlóan az énekeskönyvtől eltérő vallásos énekeket tanulni,

- felnőtt-fiatal kapcsolata, nekünk a felnőttkorba lépő fiataloknak tanácsot adni az életről a felnőtt világba való beilleszkedésre.

Szerintem vallásórán bibliai történetek kapcsán kell beszélgetni mindenről, ami a fiatalságot bántja. Olyan témákat kell választani, amelyekről máshol nincs akivel beszélni. Például: a szeretetről. Ez a téma nem igazán megbeszélte, a gyerekekkel a szülők nem beszélgetek róla, a televízióból pedig csak az erőszakot látják a gyerekek. Szerintem nagyon fontos lenne megbeszélni a szeretettel (illetve szerelemmel) kapcsolatos dolgokat. Fontosnak tartom, hogy különböző játékokat (intelligenciafejlesztő, képességi gyakorlatok) is bevegyenek a vallásóra keretébe, plusz ifjúsági és egyházi énekek tanítását is. Ezekből egy picit megváltozna a hangulat, pozitív irányba, és nem lesz az, hogy nagyon unalmas a vallásóra, amire nem érdemes elmenni.

Magyarországon vettem részt egyszer egy vallásórán, amely nagyon tetszett. A tiszteletes úr a barátok szerzéséről (ki az igazi barát?), pár választásáról (házasságkötés, családalapítás), és a helyes, igaz, tiszta életformáról adott információt. Ezek mellett mindenki szabadon elmondhatta véleményét, bánatát, és egymásnak tanácsokat adtak. Szerintem, ha ilyen érdekesekek, sokszínűek lennének a vallásórák, sokkal kevesebb tanuló hiányozna az órákról és még oda is figyelnének.

Konklúzió felesleges, hisz a fentiekből kitűnik mindenki tennivalója. Az eddigi tapasztalatok azt igazolják, hogy a tanulók igénylik a vallásoktatást - és ez nagy dolog. A hitoktatók feladata változatos eljárásokkal felkelteni, megtartani a gyermekek érdeklődését, s elérni az ideális állapotot: a vallásos ismeretek vállaljanak meggyőződésé, magatartásformává, hitté.*

Jegyzetek:

¹ Iskolakultúra, Bp., 1997 6-7. sz., Horváth Pál, 106. o.

² Iskolakultúra, Bp., 1992. 11-12 sz. Birik László, 130. o.

³ Horváth Pál: Uo.

⁴ Birik Pál: Uo.; Zsolnai Lajosné: Iskolakultúra, Bp., 1992 6-7.sz. 116. o.

⁵ Véleményét kifejezte:

- 12 lelkész (4 egyházkörből),
- 7 iskolaigazgató,
- 11 pedagógus,
- 600 I-XII. osztályos tanuló.

* Ennek a kihívásnak van egy olyan vetülete is, amely egyházunk jövőjére is hatással van. A mai gazdasági, erkölcsi, lelki válságban az emberek megoldást, megértést, vigasztalást keresnek. Naponta tapasztalhatják, hogy a politikusok - színüktől függetlenül - ezt nem képesek még orvosolni, nemhogy megoldani. Ezért az egyház kell többet tegyen, hogy a kétségbeesett embereket, akik elég nagy számban fordulnak az egyház felé, legalább lelkileg megnyugtassa, megvigasztalja. Ha ez nem sikerül, kevesebben maradunk, s nőni fog a szekták és a többi - esetleg itt még teret nem hódított - felekezetek gyülekezete.

A teológusoknak, a jövő lelkészeinek, hitoktatóinak tanácsolom: már most kezdjék meg gyűjteni az anyagot a vallásórákra, bővítsék pedagógiai, lélektani ismereteiket, mert erre nagy szükségük lesz.

CZIRE SZABOLCS

JÉZUS ÉS A TÖRVÉNY

1. A TÖRVÉNY KÉPVISELŐI; JÉZUS ÉS A FARIZEUSOK

Ha az evangéliumokat elejétől kezdve olvassuk, azt látjuk, hogy Jézus vitapartnerei és ellenfelei, a farizeusok és írástudók, egyre élesebb kontúrt kapnak Jézus történetében, támadásaik egyre hevesebbek. De annál meglepőbb, amikor a passiótörténethez érkezünk: mintha csak nyomuk veszett volna, többé nem hallunk róluk. Akik Jézusnak egész életében nyílt ellenségei voltak, az elítélésnél és kivégzésnél nincsenek jelen?

Az evangéliumokban a farizeusok jelölik a helyi, bigott vallásosság önjelölt prókátorait, ahogyan Bultmann is megállapítja.¹

Érdekes nyomon követni a szövegek fokozatos átalakulását, ahogy Jézus ellenfelei egyre inkább ellenségeivé lesznek, akiket nem egyszer mélységes gonoszság hat át, és végül egyetlen céljuk: Jézus megbuktatása és megsemmisítése lesz.

A farizeusok ugyanakkor a törvény őreinek is látszanak az evangéliumokban, és ezért úgy tűnik, hogy Jézus ellenük intézett támadása tulajdonképpen a törvény elleni támadás. Ezért kell megnéznünk, mielőtt Jézus törvényhez való viszonyulásáról beszélünk, hogy a farizeusok valójában mi-